

مرگ مغزی از منظر فقه مذاهب پنج گانه و قوانین ایران

www.ketab.ir

تألیف:

دکتر جهاندار امینی

با دیباچه و نظارت:

دکتر محمود عباسی

سرشناسه: امینی، جهاندار، ۱۳۶۱ -

Amini, Jahandar

عنوان قرارداد: ایران. قوانین و احکام

Iran. Laws, etc

عنوان و نام پدیدآور: مرگ مغزی از منظر فقه، مذاهب پنج‌گانه و قوانین ایران / تألیف جهاندار امینی؛
با دیباچه و نظارت محمود عباسی.

مشخصات نشر: تهران: انتشارات حقوقی، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۲۴۸ص: مصور (رنگی)؛ ۱۴/۵×۲۱ سم.

شابک: 978-622-98430-7-9

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: مرگ مغزی (فقه)

موضوع: Brain death (Islamic law)

موضوع: مرگ مغزی - قوانین و مقررات -- ایران

موضوع: Brain death - Iran - Law and legislation

شناسه افزوده: عباسی، محمود، ۱۳۴۲ - مقدمه‌نویس

رده‌بندی کنگره: BP۱۹۸/۶

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۹

شماره کتابشناسی ملی: ۸۴۹۱۷۸۰

اطلاعات: گروه کتابشناسی: فیا

مرگ مغزی از منظر فقه مذاهب پنج‌گانه و قوانین ایران

تألیف: دکتر جهاندار امینی

با دیباچه و نظارت: دکتر محمود عباسی

حروفچینی: موسسه فرهنگی حقوقی سینا

صفحه‌آرایی: زینب حاجتمند

طرح جلد: محمدحسن عرفان‌منش

چاپ اول: پاییز ۱۴۰۰

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۲۰۰۰۰ تومان

چاپ و صحافی: اعتماد

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۸۴۳۰-۷-۹

ناشر: حقوقی

نشانی: تهران، پاسداران، میدان هروی، خیابان وفامنش، بالاتر از مجتمع قضایی غدیر، بن‌بست آب‌نوس،

پلاک ۲۹، طبقه سوم، واحد ۶

تلفن: ۲۶۹۱۳۰۷۳ - ۲۶۷۵۸۶۱۷

حق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

فهرست

۱۱	دیباچه
۱۵	پیشگفتار
۱۷	مقدمه
۲۳	بخش اول: چیستی مرگ مغزی و آثار آن
۲۵	مقدمه
۲۷	فصل اول: ماهیت مرگ و نشانه‌های آن
۲۸	مبحث اول: مفهوم حیات
۲۹	۱- حیات در لغت
۲۹	۲- حیات در اصطلاح
۳۰	۳- مراحل حیات
۳۲	مبحث دوم: مرگ در لغت
۳۳	مبحث سوم: مرگ در اصطلاح
۳۳	۱- مرگ از منظر قرآن کریم
۳۴	۲- مرگ و نشانه‌های آن از دیدگاه پزشکان
۳۸	۳- مرگ و نشانه‌های آن از دیدگاه فقیهان
۴۲	۴- مرگ و نشانه‌های آن از دیدگاه حقوق‌دانان
۴۳	الف) مرگ ظاهری
۴۴	ب) مرگ قطعی
۴۴	ج) مرگ مغزی
۴۴	د) حیات غیرمستقر یا مرگ حکمی

مبحث چهارم: تبیین مفاهیم مرتبط ۴۶

۱- روح ۴۷

۲- نفس ۵۱

۳- وفات ۵۴

۴- خواب ۵۸

۵- سکرة موت همراه با اختلالات مغزی ۶۰

فصل دوم: ماهیت مرگ مغزی، وضعیت‌های مشابه و آثار آن ۶۳

مبحث اول: ساختار مغز و تعریف مرگ مغزی ۶۳

۱- ساختار مغز ۶۳

۲- تعریف مرگ مغزی ۶۶

مبحث دوم: شکل‌گیری نظریه‌ی مرگ مغزی ۷۰

۱- اسباب مرگ مغزی ۷۲

۲- نشانه‌های مرگ مغزی ۷۴

مبحث سوم: راه‌های تشخیص مرگ مغزی ۷۵

۱- معیارهای بالینی تشخیص مرگ مغزی ۷۶

۲- آزمون‌های تأییدکننده‌ی مرگ مغزی ۷۸

۳- تشخیص‌دهندگان مرگ مغزی ۸۱

۴- مدت زمان نظارت بر بیمار ۸۱

۵- شرایط اعلام مرگ مغزی ۸۳

مبحث چهارم: وضعیت‌های مشابه ۸۴

۱- رابطه‌ی مرگ قلبی با مرگ مغزی ۸۴

۲- اغمای طولانی ۸۶

۳- کُما ۸۶

۴- مرگ ظاهری ۹۰

- ۵- تفاوت خواب و مرگ در نوع فعالیت مغزی ۹۱
- ۶- تفاوت مرگ با قتل ۹۳
- مبحث پنجم: آثار مترتب بر تعیین ماهیت مرگ مغزی ۹۵

بخش دوم: مبانی فقهی و قانونی مرگ مغزی ۹۹

فصل اول: مرگ مغزی در فقه اسلامی ۱۰۳

- مبحث اول: دلایل فقیهان مخالف احتساب مرگ مغزی به عنوان مرگ قطعی ۱۰۵

- مبحث دوم: دلایل فقیهان موافق احتساب مرگ مغزی به عنوان مرگ قطعی ۱۲۱

- مبحث سوم: دیدگاه بینایی ۱۴۱
- مبحث چهارم: انتخاب دیدگاه برگزیده ۱۴۳

فصل دوم: مرگ مغزی در قوانین ایران ۱۴۹

- مبحث اول: روند قانون گذاری مرگ مغزی در حقوق ایران ۱۵۰
- مبحث دوم: رویکرد قوانین کیفری ایران به مرگ مغزی ۱۵۲

- ۱- جنایت منجر به مرگ مغزی در حقوق کیفری ایران ۱۵۷
- ۲- مسئولیت پزشک در قطع اقدامات حمایتی از مبتلایان به مرگ مغزی ۱۶۰

- ۳- تحلیل ماده واحده «پیوند اعضای بیماران فوت شده یا بیمارانی که مرگ مغزی آنان مسلم است» ۱۶۷

- ۴- جنایات منتهی به مرگ قشر مغزی (حیات نباتی) ۱۷۸
- ۵- احتساب میزان دیه ی اشخاص مبتلا به مرگ قشر مغزی ۱۸۲

- ۶- وضعیت حقوقی جنین در زن مبتلا به مرگ قشر مغزی ۱۸۸

دیباچه

پدیده مرگ مغزی پیامد پیشرفت فناوری در حوزه زیست پزشکی، در نظم جامعه‌ی معاصر، تکوین و تظاهر یافته و مناقشات پزشکی، فلسفی، فقهی، حقوقی و اخلاقی عدیده‌ای را در نظام‌های حقوقی و سلامت کشورهای مختلف جهان، برانگیخته است. بهره‌مندی از تجهیزات احیاء و استفاده از دستگاه تنفس مصنوعی، بار دیگر مفهوم مرگ و معیارهای آن که پیشتر محل تنازعات نظری فلاسفه، فقها و حکما بوده است را به چالش کشید و مائقی برای انجام پژوهش‌های گسترده پیرامون ماهیت شناختی مرگ مغزی و حقیقت مرگ در توجاه با این وضعیت نوین، ایجاد نمود.

طیف‌های نظری گاه مرگ مغزی را مصداق تمام عیار مرگ معرفی کردند و گاه، آن را تداوم حیات پنداشتند؛ نگارنده این سطور در مقاله‌ای که در شماره ۲۴ نشریه حقوق پزشکی در سال ۱۳۹۲، منتشر گردید، نظریه‌ای مطرح نمود که مرگ مغزی، نه مرگ است و نه حیات؛ بلکه وضعیتی خاص در پرتو تکنولوژی‌های نوین زیست پزشکی تلقی می‌شود که به طور ویژه فلسفه وجودی آن در نظام هدفمند خلقت، پاسخگویی به نیاز بیماران محتاج به اعضای پیوندی است. امری که البته می‌بایست در سایه دقت و حساسیت مضاعف در رابطه با اثبات مرگ مغزی، از انحراف و تالی فاسد مصون بماند، در حقیقت مداخله تکنولوژی در مرز بین زندگی و مرگ، وضعیتی خاص را به وجود آورده است که احکام و آثاری ویژه را برمی‌تابد.

مقوله مرگ مغزی در کنار جنبه‌های نظری و بسته به قواعدی که در نظام‌های حقوقی بر مرگ مترتب می‌شود به لحاظ آثار عملی، اهمیتی مضاعف می‌یابد. این امر در کشورهایی که قواعد حقوقی مستقیماً از منبع شریعت و اخلاق تغذیه می‌شوند، حساسیت و پیچیدگی‌های بیشتری نیز خواهد یافت. اگرچه مهمترین انعکاس ماهیت‌شناختی مرگ مغزی بر چهره پیوند اعضا پرتو می‌افکند؛ لیکن قواعد مختلفی در حوزه‌های حقوقی (اعم از مدنی و کیفری) نظیر ارث، وصیت، ازدواج، طلاق، تعهدات، بیمه، دفن و تجهیز میت، مسئولیت کیفری ناشی از صدمه منجر به مرگ مغزی یا قطع دستگاه‌های حمایتی، از حکم شناسی مرگ مغزی، متأثر می‌گردند.

به رغم اینکه در فقه و ادبیات حقوق پزشکی، آثار مربوط به مرگ مغزی و پیوند اعضا در کشور ما غنای قابل توجهی یافته لیکن کماکان ابعادی ناگفته از این موضوع باقی مانده با آنکه ضرورت‌ها و اقتضائات و قرانت‌های نو، بازخوانی و بازاندیشی در این عرصه‌ها را ضروری ساخته است. یکی از این جلوه‌ها که نقش مهمی در ایجاد همسویی و هم‌افزایی فرهنگی به عنوان مولفه‌ای زیرساختی در لایه‌های اجتماع دارد، بررسی فقهی ماهیت پدیده مرگ مغزی و مواضع فقه‌های مذاهب اسلامی در این حیطه است. شریعت از دو منظر نقش شایان توجهی در ساماندهی قواعد و تسهیل اجرای آن در جوامع متشرع دارد. نخست از منظر تقنینی، بدان اعتبار که زمینه تصویب قوانین راهگشا را فراهم می‌آورد و دوم، از منظر فرهنگی، بدان اعتبار که پذیرش اجتماعی را به مثابه رکن مهم نهادینه‌سازی فرهنگ پیوند اعضا به عنوان دغدغه اصلی در حیطه معرفت‌شناختی مرگ مغزی، تمهید می‌نماید.